

Туряниця І. А.

*доцент кафедри історії Угорщини та європейської інтеграції
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

ЛИТВА-ТАЙВАНЬ VS ЛИТВА-КИТАЙ: КОНТРОВЕРЗА ЦІННОСТЕЙ ТА ІНТЕРЕСІВ

Аналіз політичних дискурсів вживання дефініцій КИТАЙ і ТАЙВАНЬ вказує на розуміння статусу о-ва Тайвань та групи інших островів (Мацзу, Пенху та Цзиньмень) як складових Китайської Республіки (КР), якими формально вони є за чинною Конституцією, або як окремої держави, або ж частини КНР. Останнє, як один з варіантів, передбачає застосування принципу «одна країна, дві системи» (як Гонконгу та Макао). У звичному мовленнєвому обігу ми за замовчуванням диференціюємо КНР і Тайвань як два окремих формування, котрі не змішуються в одне ціле у їхньому сприйнятті. Кожне з понять має своє семантичне наповнення і ціннісний вимір, скажімо, через протиставлення демократії і неокомуністичного авторитаризму, У міжнародній політиці з міркувань дипломатичної коректності додержують підходу «єдиного Китаю». Фактично ж економічні та в обмеженому сенсі й політичні стосунки розвиваються з «двома Китаями». Відтак, значення набуває символіка формулювань, маркерів і публічних церемонійних дій.

Після 1979 р. офіційний Пекін зменшив напругу в очікуванні політичного об'єднання, але помітна демократизація Тайваню на поч. 1990-х рр. і зростання впливу Демократичної прогресивної партії посилили його побоювання щодо незалежності Тайваню [7, р. 1–6]. Менший, але демократичний і процвітаючий острівний Китай зі своїм динамізмом розвитку та ліберально-демократичними порядками являє собою виклик для комуністичного режиму, Тайвань залишається зразком того, як китайське суспільство може збудувати успішну демократію, що ставить під загрозу існування авторитарної моделі управління в КНР. «Возз'єднання» КНР з Тайванем означатиме перемогу диктатури над демократією, що вплине на ідеологічну конкуренцію та стане передумовою подальшої дестабілізації регіону [3, с. 78–79]. Відтак, комуністична влада не полишає спроб поєднати КНР та КР в єдине ціле, використовуючи для цього різноманітні засоби та інструменти. Ефективність несилових інструментів впливу на

Тайвань залежить від внутрішньої ситуації в КНР та від балансу сил на міжнародній арені [8, р. 339–344]. Відтак увага Пекіна до публічних слів і дій політиків усього світу щодо смислової взаємодії понять КИТАЙ-ТАЙВАНЬ, котру можна виміряти посередництвом когнітивного дискурсу є дуже пильною.

18 листопада 2021 р. Тайвань відкрив своє представництво у Вільнюсі. Офіційна його назва виглядала як «Тайванське представництво в Литві» (кит.: 駐立陶宛台灣代表處). Цей термінологічний нюанс став каталізатором кризи у литовсько-китайських відносинах у її політико-дипломатичних та торгово-економічних проявах. Хоча Тайвань має представництва з питань торгівлі та культури в багатьох країнах ЄС, вони зазвичай працюють під назвою Тайбей. Протягом тривалого часу це відображало вищезгаданий міжнародний консенсус щодо «політики одного Китаю», який задовольняв Пекін [11, р. 127]. Але 18 листопада 2021 р., коли, за словами 1-ого глави тайванського представництва у Вільнюсі Еріка Хуана, з'явилося це «дипломатичне нововведення», Литва подала сигнал про кардинальну зміну своєї позиції щодо Китаю, Тайваню та Індо-Тихоокеанського регіону в цілому.

Через жорстку реакцію КНР навзаєм, це рішення у самій Литві викликало внутрішні дебати та розбіжності. Вперше за тривалий час литовські політичні партії та їхні лідери розділилися в думках щодо напрямку політики країни з важливого питання. А президент Г. Науседа заявив, що події для нього самого стали сюрпризом, хоча він наголосив, що неоднозначну реакцію у нього викликає не сам факт відкриття представництва Тайваню, а його назва [11, р. 127–128, 131].

Литовський політикум вже певний час рухався до цих змін, котрі ніяк не були несподіванкою. Тайванська дипломатія працювала на розширення «кола друзів» серед литовських політичних партій і мала немалий успіх у налагодженні відносин і з консерваторами («Союз Батьківщини»), і з лібералами («Партія Свободи»). 19 червня 2020 р. Енді Чін, представник Тайваню в країнах Балтії, якраз напередодні жовтневих парламентських виборів виступив перед Сеймом на запрошення «Союзу Батьківщини», закликаючи до зміцнення взаємних зв'язків. Передвиборчі дебати чітко артикулювали «китайське питання» як одну з головних тем зовнішньої політики Литви. Г. Ландсбергіс, який згодом став міністром закордонних справ, та М. Адоменас, майбутній віце-міністр, стали співавторами статті на найбільшому новинному порталі Литви, в якій закликали країну об'єднатися із західними ліберально-демократичними союзниками, а не з «тоталітарним та хижацьким китайським комуністичним режимом» (5, р. 34).

Після 18 березня 2021 р. Литва опинилась під прямим і жорстким тиском з боку Пекіна. КНР знизил статус свого дипломатичного

представництва до рівня повіреного у справах і вимагала цього ж від Вільнюса. Одночасно було призупинено залізничні вантажні перевезення до Литви та анульовано дозволи на експорт продовольства [9]. До кінця 2021 р. литовський вивіз до КНР був майже повністю заблокований, бо понад 90% звичайного потоку товарів було заборонено надходити на китайський ринок (12). Китайські державні ЗМІ, такі як Global Times, розпочали галасливу пропагандистську кампанію, звинувачуючи Литву в порушенні принципу «єдиного Китаю» та діях як «маріонетки» США.

Оскільки ситуація навколо представництва Тайваню у Вільнюсі привернула значну увагу світових ЗМІ, а також викликала чималий міжнародний резонанс, то настав час протестувати якість союзних взаємин зі своїми головними партнерами – ЄС та США. Реакція представників ЄС була спочатку нервовою та обережною. Євроспільнота усвідомлює, що стабільність у відносинах з країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону є критичною для її процвітання. Але Литва зазнала найповнішого режиму первинних та вторинних санкцій, який Китай спромігся запровадити проти іншої країни, тим паче члена ЄС. Експерти справедливо писали про те, що вона не є першою і не буде останньою жертвою такої тактики. Але даний випадок підкреслив гостру потребу для Європи зміцнити свою стійкість до економічного тиску [6, р. 22]. Було очевидним: якщо Китай змусить Литву поступитися або схилитиме інші європейські країни тиснути на неї, це стане прикладом, який Пекін повторить будь-де і будь-коли [4, р. 10].

Зрештою, китайські санкції не завдали суттєвої шкоди економіці Литви. Ще в січні 2022 р. Литовський національний банк опублікував оцінки потенційного впливу цих санкцій, прогнозуючи зменшення зростання ВВП на 0,1–0,5% у 2022 р. та на 0,3–1,3% у 2023 р. Насправді, негативні наслідки були ще меншими, ніж очікувалося, оскільки Пекін утримався від ескалації торговельної війни з компаніями ЄС і поступово відмовився від своєї неофіційної заборони на імпорт з Литви протягом 2022 р. [11, р. 134]. Більше того, Литва стала 17-ю країною ЄС, котра відкрила представництво у Тайбеї на фоні помітної і не випадкової активізації тайвансько-євросоюзівської публічної дипломатії у 2021–2022 рр. [1, с. 9].

Політика Вільнюса своєю чергою безпосередньо відповідає позиціям США щодо незмінного протегування тайванській владі, що було узятो до уваги й належно оцінено. Держсекретар США Е. Блінкен заявив про «залізну солідарність» з Литвою в умовах економічного тиску з боку Пекіна. Декларації і конкретні дії по компенсації втрат через китайські санкції цілком співпадали. У листопаді 2021 р.

Міністерство економіки та інновацій Литви підписало експортно-кредитну угоду на суму 600 млн. \$ з американським експортно-імпортним банком EXIM [13, р. 64–65]. Під час підписання угоди обговорювалося питання відкриття ринку США для литовських товарів, розвитку спільних інвестиційних проєктів. Для такої малої держави, як Литва, отримання особливої уваги з боку Вашингтона є досягненням саме по собі. Як не парадоксально, криза з Китаєм надала Литві ще один аргумент на користь того, чому Вільнюс заслуговує на визнання з боку США як хороброї держава, що не боїться протистояння з могутнім Китаєм. Литва прагнула скористатися цим наративом у Вашингтоні, просуваючи свій імідж «борця з авторитаризмом», позиціонуючи себе як приклад того, що навіть мала держава може протистояти тиску та твердо стояти на своїх рішеннях [Ма, р. 64–65]. Тайвань оголосив про запуск кредитної програми на суму 1 млрд дол. США для фінансування спільних проєктів литовських і тайванських компаній у шести категоріях бізнесу [2].

Ситуація навколо Тайваню де-факто і де-юре така, що «поточний статус-кво, по суті, є його існуванням як суверенної та незалежної держави у всьому, крім назви» і що підтримка статус-кво рівнозначна «підтримці незалежності за мінусом «небезпечного» слова «незалежність» [10, р. 139]. Але назвати речі своїми іменами у випадку Вільнюса означало публічно визнати цей справжній статус, про котрий ніхто не висловлювався у такому сенсі вголос. Відтак, для Литви ситуація стала успішною пробою можливості малої держави відкрито і сміливо заявити про власне бачення міжнародної політики та протестувати систему союзів, що засвідчило надійність її головних партнерів. Це також успішний випадок опору китайському тиску та захисту власних інтересів та цінностей у суспільному житті та політиці.

Література:

1. Білокопитська Б. Зовнішньополітичні відносини Європейського Союзу з Тайванем. *Студентські наукові записки. Серія «Країнознавство і міжнародний туризм»*. Острог : Вид-во Національного ун-ту «Острозька академія». 2024. Вип. 12. С. 5–15.
2. Тайвань проінвестує 1 мільярд доларів у Литву. *Економічна правда*. 12.01.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/01/12/681341/>
3. Чередніченко А. Г. Тайванське питання» як загроза стабільності в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Дис. на здоб. ступеня доктора філософії. Спец. 052 «Політологія». / Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2025. 193 с. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/06/diss_Cherednichenko.pdf

4. Andrijauskas K. An analysis of China's economic coercion against Lithuania. *Council on Foreign Relations*. 2022. № 7. P. 1–10. URL: https://www.cfr.org/sites/defaultfiles/pdf/Andrijauskas_An%20Analysis%20of%20China%E2%80%99s%20Economic%20Coercion%20Against%20Lithuania_0.pdf
5. Andrijauskas K. Lithuania's review of its relationship with China: political and security context. *Berzina-Cerenkova U. A., Bukovskis K. (Ed-s). People's Republic of China in the Baltic States*. Riga: Latvian Institute of International Affairs, 2023. Pp. 30–45. URL: https://www.liia.lv/en/publications/peoples-republic-of-china-in-the-baltic-states-1075?get_file=1
6. Barros B. & Sikora K. China's sanctions regime and Lithuania: Policy responses for European institutions. Alliance for securing democracy, German Marshall fund of the United States. August 2022. 29 p. URL: <https://securingdemocracy.gmfus.org/wp-content/uploads/2022/08/Chinas-sanctions-regime-and-Lithuania-Alliance-For-Securing-Democracy-Hinrich-Foundation-August-2022.pdf>
7. Bush R. The United States Security Partnership with Taiwan. *Brookings*. 2016. № 7. P. 1–7.
8. Chen T. H. Communist China and the Kuomintang. *Current History*. 1957. Vol. 33; № 196. P. 339–344.
9. China downgrades diplomatic relations with Lithuania over Taiwan row. URL: <https://www.theguardian.com/world/2021/nov/21/china-downgrades-diplomatic-relations-with-lithuania-over-taiwan-row>
10. Cole J. M. Convergence or Conflict in the Taiwan Strait: The Illusion of Peace? Taylor & Francis Group, 2016. 224 p.
11. Janeliūnas T. Lithuania and Taiwan: A Case Study in Diplomatic and Geopolitical Realignment. *Berzina-Cerenkova U. A., Bukovskis K. & Liegis I. (Ed-s). Not Important Enough to Neglect Taiwan in the Diplomacy of Northern and Central Europe*. Riga: Latvian Institute of International Affairs, 2025. Pp. 127–142. URL: <https://www.liia.lv/en/publications/not-important-enough-to-neglect-taiwan-in-the-diplomacy-of-northern-and-central-europe-1429>
12. Janeliūnas T. & Boruta R. Lithuania's Confrontation with China Over Taiwan: Lessons from a Small Country. *Global Taiwan Institute*, July 27, 2022. URL: <https://globaltaiwan.org/2022/07/lithuanias-confrontation-with-china-over-taiwan-lessons-from-a-small-country/>
13. Maluzinas M. Lithuania's position in building denial to China's authoritarian policymakers. *Lithuanian Annual Strategic Review*. 2024. Vol. 22.(1). Pp. 55–80.